

Pirkanmaan LUMO

Luonnon moni- muotoisuus- ohjelma 2022–2030



Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus



PIRKANMAA

Pirkanmaan LUMO

Luonnon moni- muotoisuus- ohjelma 2022–2030

OHJELMAN TEKÖÖN on osallistunut konsulttiyhtiö FCG.

VALOKUVAT: Satu Appelqvist,
Annu Piesanen, Mari Rajala,
Ruut-Maaria Rissanen,
Elisabet Scarpellini, Minna Takalo
ja Kristiina Tolvanen.

ULKOASU JA TAITTO: Lea-Maija
Laitinen, www.learmaiija.works

ISBN: 978-951-590-360-0



Esipuhe



”Luonnon monimuotoisuudella eli biodiversiteetillä tarkoitetaan elämän koko kirjoa: lajien sisäistä perinnöllistä muuntelua, lajien runsautta sekä niiden elinympäristöjen monimuotoisuutta” (mm. Kouki 1993, Wilson 1995).

KÄSISSÄSI ON Suomen ensimmäinen maakunnallinen luonnon monimuotoisuusohjelma. Sen tarkoituksena on esittää yhteiset tavoitteet ja suuntaviivat sille, miten luonnon monimuotoisuutta Pirkanmaalla vaalitaan ja edistetään vuosina 2022–2030. Ohjelma on tarpeen, sillä luonnon monimuotoisuus eli biodiversiteetti ja sen tuottamat ekosysteemipalvelut ovat maailmanlaajuisesti uhattuina, ja lajien sekä luontotyyppien häviäminen on ajassamme ennennäkemättömän nopeaa.

Ohjelmassa vahvistetut tavoitteet edistävät myös ihmisten hyvinvointia, kun tarvitsemamme ekosysteemipalvelut (esim. ravinto ja vesi, raaka-aineet, lääkeaineet, ravinteiden kierto ja pölytyspalvelut) toteutuvat maakunnassa myös jatkossa. Samalla voimme edistää kokonaiskestävyyttä sekä jakaa hyvää esimerkkiä ja käytäntöjä paikallisesti ja muille alueille, Suomessa ja ulkomailla. Luonnon monimuotoisuutta vaalimalla voimme ehkäistä ikäviä sosioekonomisia vaikutuksia, edistää

asukkaiden terveyttä sekä ylläpitää ja lisätä seudun vetovoimaisuutta ja viihtyisyyttä. Ilman ekologista kestävyyttä ei synny myöskään sosiaalista tai taloudellista kestävyyttä. Näiden ohella LUMO-ohjelma huomioi, että luonnolla on myös itseisarvo eli luonto on vaalimisen arvoista muutenkin kuin ihmisen hyödykkeenä.

Ohjelma on valmisteltu Pirkanmaalla laajassa yhteistyössä sidosryhmien kanssa, ja se on yhteydessä valtakunnallisiin ja kansainvälisiin linjauksiin. Lisäksi ohjelmassa määritetyt tavoitteet luovat perustan vuoden 2022 aikana valmisteltavalle Pirkanmaan LUMO-toimenpidesuunnitelmalle, jossa täsmentyvät ne käytännön toimet, aikataulut, vastuutahot sekä muut tarpeelliset yksityiskohdat, joilla monimuotoisuutta alueella lähdetään edistämään ja turvaamaan. Toimenpidesuunnitelma rakentuu siten, että jo tähän mennessä monimuotoisuuden eteen alueella tehty työ tulee huomioiduksi ja hyväksi todettuja käytäntöjä jatketaan. Viranomaistyön rinnalle haetaan vapaaehtoisia, maanomistajien suostumukseen perustuvia toimintamuotoja, jotka tavoittavat jokaisen asukkaan ja eri toimijat.

Tämä ohjelma on pitkälle kantava laajassa yhteistyössä valmisteltu tavoitteellinen visio, viitekehys, josta syötteet siirtyvät toteutettaviksi toimenpidesuunnitelman kautta. Esitetyistä vuosiluvuista huolimatta luonnon monimuotoisuuden huomioimisen tarve ei pääty vuoteen 2030, vaan ohjelma ja toimenpidesuunnitelma on syytä nähdä osana pidempää jatkumoa. Sekä ohjelma että sen jälkeen valmistuva toimenpidesuunnitelma pyrkivät huomioimaan tarpeen systeemiselle muutokselle, joka liittyy myös muihin aikamme haasteisiin kuten ilmastomuutokseen.

Ohjelman visio on seuraava:

- ✓ Luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen maakunnassa pysähtyy ja muutosprosessi monimuotoisuuden vahvistamiseksi käynnistyy.
- ✓ Luonnon monimuotoisuus valtavirtaistuu ja on pirkanmaalaisten yhteinen ylpeydenaihe.
- ✓ Monipuolinen tutkimustieto ja koulutus ovat päätöksenteon ja toiminnan lähtökohdat.
- ✓ Yhteinen toimijuus ja luontosuhde vahvistuvat.

Sisällys



	Esipuhe	4
	Sisällys	8
1	Johdanto: Maakunnallisen LUMO-ohjelman viitekehys	13
2	Pirkanmaan luonnon monimuotoisuuden tila	18
	2.1 Monimuotoisuutta edistävä toiminta	19
	2.2 Pirkanmaan lajit ja luontotyytit	24
	2.3 Monimuotoisuuden uhat ja seuranta	27
3	Ohjelman visio ja tavoitteet	30
	3.1 Ohjelman tavoitteet	36
	3.2 Ohjelman vaikutusten arviointi	42
4	Miten Pirkanmaan LUMO-ohjelma valmisteltiin?	46
5	Lähteet	52
6	Liitteet	54
	6.1 Liite 1: Työpajojen alustukset ja sisältö, kooste	55
	6.2 Liite 2: Ohjausryhmän jäsenet	60
	6.3 Liite 3: Työpajoihin osallistuneet	60

Pirkanmaan LUMO – Luonnon monimuotoisuus- ohjelma 2022–2030



Johdanto:

Maakunnallisen LUMO-ohjelman viitekehys



1

LUONNON MONIMUOTOISUUDEN heikentyminen on maailmanlaajuinen ilmiö, joten ongelman ratkaisemiseksi työskennellään monilla tasoilla. **Kansainvälisesti** Suomea ohjaavat monimuotoisuuden saralla YK:n biodiversiteettisopimus vuodelta 1993 sekä EU:n ohjausmekanismit.

EU:n biodiversiteettistrategian vuoteen 2030 ulottuvien toimintaehdotusten tavoitteena on varmistaa luonnon monimuotoisuuden elpymisen siten, että pitkän aikavälin biodiversiteettitavoitteet ympäristön hyvästä tilasta tulevat toteutumaan 2050 mennessä. Strategia esittää linjauksia komission ja jäsenmaiden luontopääomaa koskevista tavoitteista ja toimenpiteistä luonnon monimuotoisuuden suojelulle, eri elinympäristöjen ekologisen tilan parantamiselle, rakenteellisen muutoksen mahdollistaville tekijöille ja kansainvälisille prioriteeteille.

Maailmanlaajuisesti luonnon monimuotoisuutta ja ekosysteemipalveluja käsittelevän arviointiraportin (IPBES) tiivistelmässä tärkeimmiksi luontokatoon johtaviksi suoriksi syiksi on listattu muutokset maa- ja merialueiden käytössä, suora eliöiden hyötykäyttö, ilmastonmuutos, saasteet ja vieraslajit.

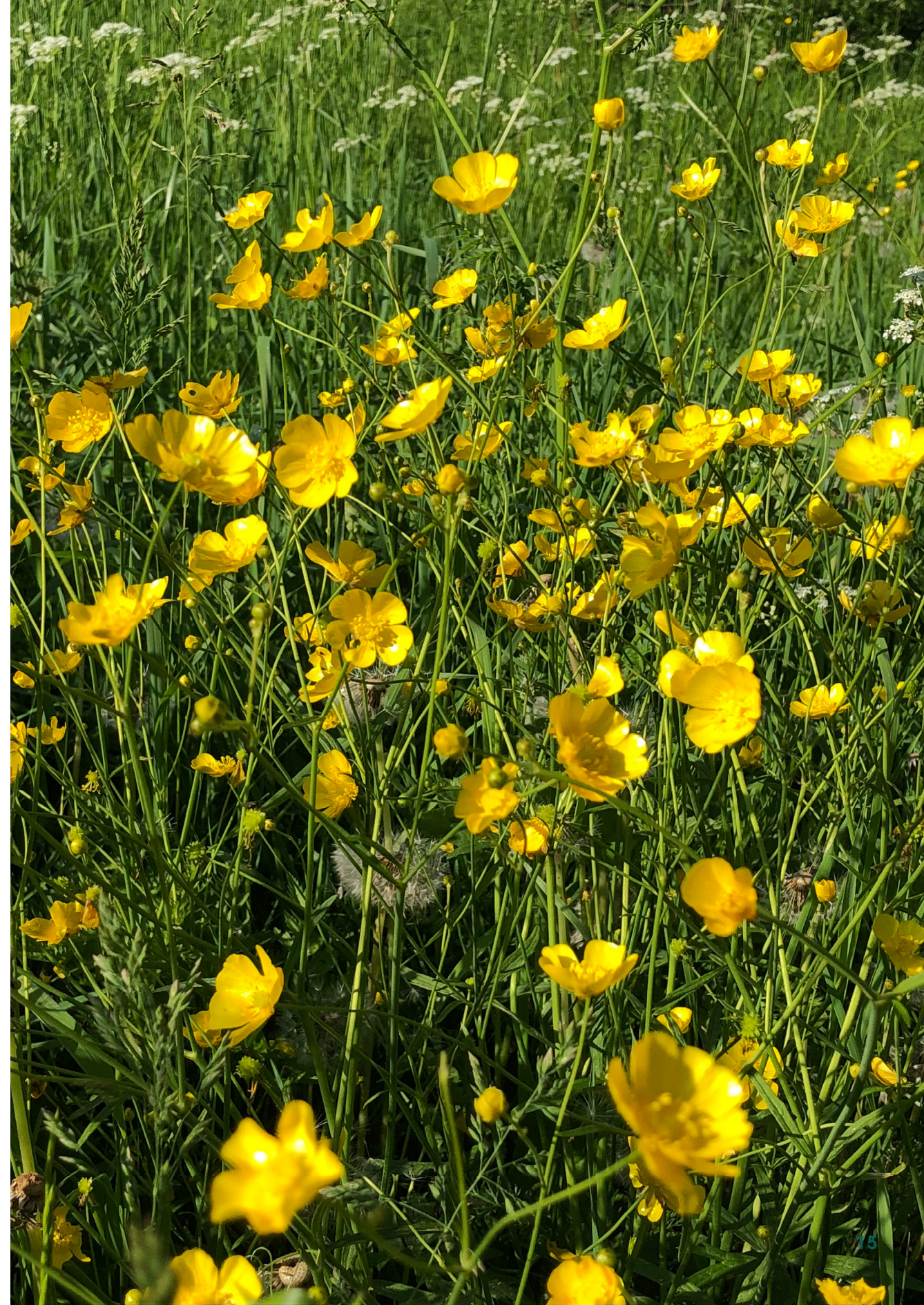
Kansainvälisessä monimuotoisuuspolitiikassa huomio kohdistuu nyt suorien syiden ohella entistä voimakkaammin

luontokadon juurisyihin, eli yhteiskunnan rakenteisiin kuten tuotanto- ja kulutustottumuksiin, väestönkasvuun, kauppaan, teknologisiin keksintöihin ja hallintojärjestelmiin, jotka pitävät yllä luonnon monimuotoisuudelle haitallisia kehityskulkuja. (IPBES 2019). Hallitusten välinen tutkijajaneeli puolestaan arvioi vuonna 2019 julkaistussa arviointiraportissaan, että luontokatoa ei kyetä pysäyttämään ilman juurisyihin puuttumista. Luontokadon pysäyttäminen edellyttää siis muutoksia koko yhteiskunnassa – **yhteiskunnan ekologista siirtymää**. (Ympäristöministeriö 2022)



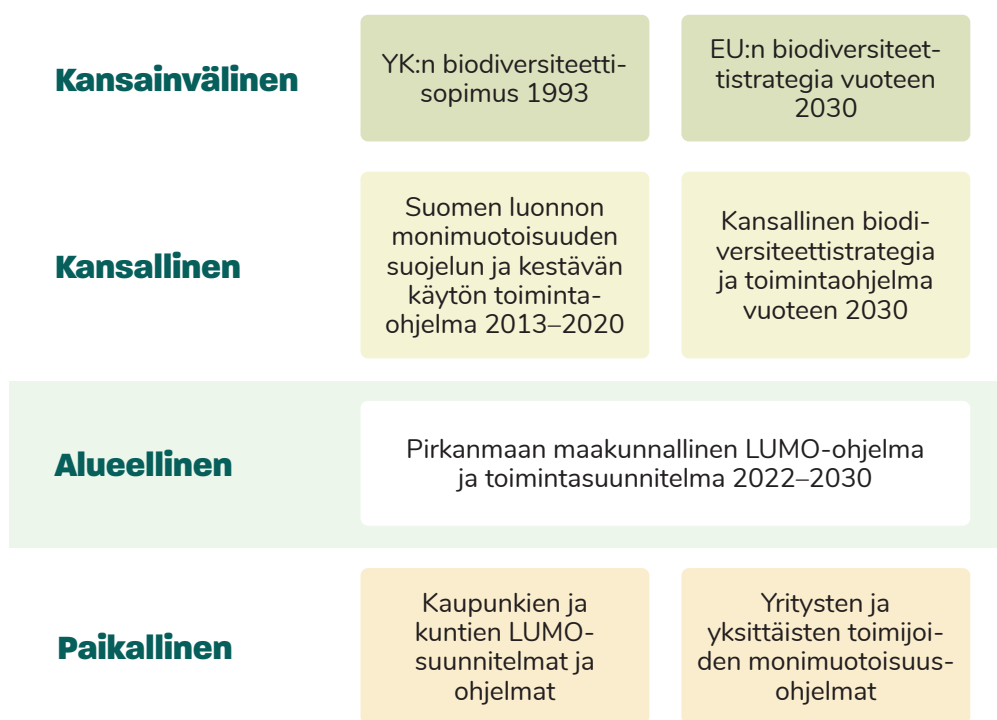
Kansainvälisen tason lisäksi myös **valtakunnallisessa monimuotoisuustyössä** edetään paraikaa hyvää vauhtia. Luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestäväen käytön kansallista strategiaa ja toimintaohjelmaa päivitetään seuraavalle kymmenvuotiskaudelle (2021–2030).

Strategia ja toimintaohjelma huomioivat YK:n luonnon monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen osapuolikokouksessa asetettavat tavoitteet vuoteen 2030, EU:n biodiversiteettistrategian tavoitteet sekä kansallisesti päätettävät tavoitteet. Valmistelussa on myös luonnonsuojelulain uudistus. (Ympäristöministeriö 2022) Uudet toimet rakentuvat aiemman, yhä



voimassa olevan Suomen luonnon monimuotoisuuden suoje-
lun ja kestävän käytön toimintaohjelman 2013–2020 jatkoksi.

Pirkanmaalle valmisteltu **maakunnallinen monimuotoisuus-
ohjelma** jalkauttaa tavoitteita kansainvälisistä ja kansallisista
strategioista alueelliselle tasolle, huomioiden samalla maakun-
nalliset erityispiirteet. Maakunnan ohjelmaan linkittyvät myös
paikallisten toimijoiden omat LUMO-ohjelmat ja suunnitelmat
(kuva 1). Maakunnallista LUMO-ohjelmaa toteuttaa käytännön
tasolla ohjelman pohjalta valmisteltava toimenpidesuunnitelma
(kuva 2).



Kuva 1. Biodiversiteettiä eli luonnon monimuotoisuutta ohjaavat keskeiset sitoumukset eri tasoilla.



Kuva 2. Pirkanmaan LUMO-ohjelman ja toimenpidesuunnitelman rakentuminen.

Ohjelman toteutumista on tarkoitus seurata säännöllisesti pei-
laamalla siinä esitettyjä tavoitteita toimenpidesuunnitelmas-
sa esitettyihin toimiin ja täydentämällä suunnitelmaa tarpeen
mukaan. Toteutumisen seurannasta vastaavat Pirkanmaan
ELY-keskus ja Pirkanmaan liitto.

Osa toteutumisen seurantaa on valtakunnallisten ja kansainvä-
listen linjausten muutosten tarkastelu sekä niihin reagoiminen
tarpeen mukaan toimenpidesuunnitelman tasolla.

Pirkanmaan luonnon monimuo- toisuuden tila

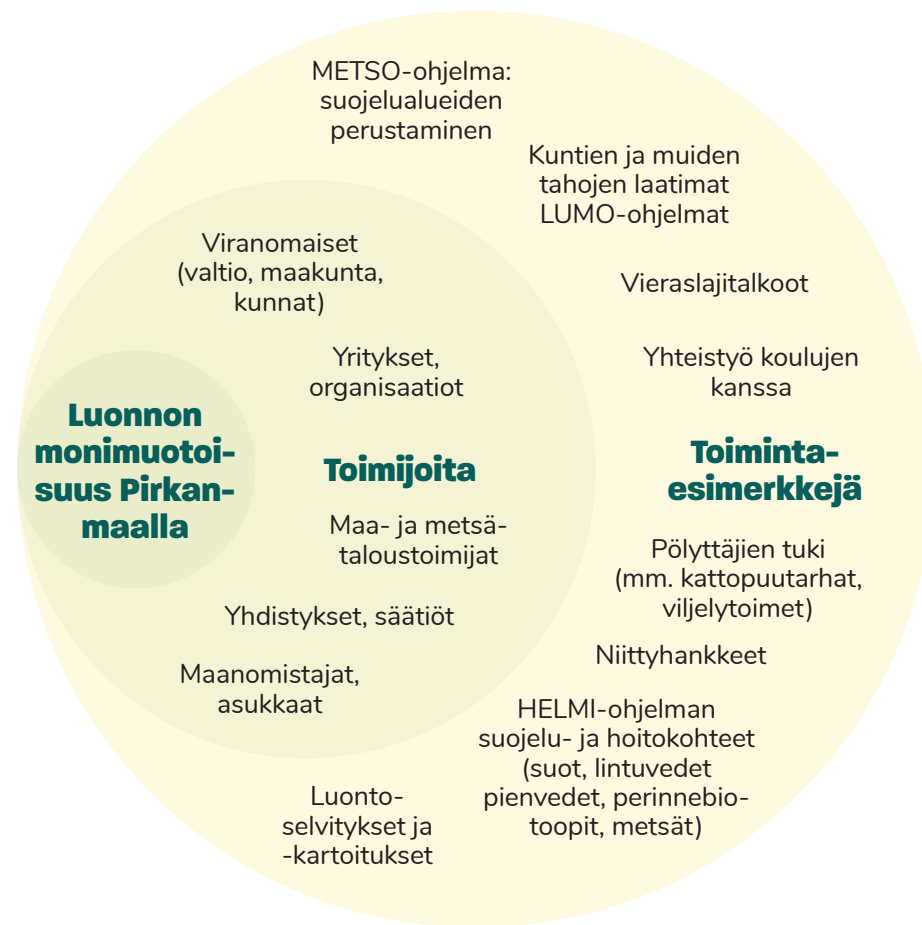


2.1 Monimuotoisuutta edistävä toiminta

LUONNON MONIMUOTOISUUTEEN liittyvää työtä on Pirkanmaalla jo tehty ja tehdään parhaillaan, joten **nyt valmistuva LUMO-ohjelma rakentuu olemassa olevan toiminnan vaaraan ja jatkoksi** (kuva 3). Monimuotoisuutta varjelevat ja edistävät alueella niin viranomaiset, kunnat, yhdistykset, yritykset ja organisaatiot kuin yksittäiset maanomistajat ja asukkaatkin. Aktiivisuutta on laajasti erilaisissa ympäristöissä, maaseudulta kaupunkeihin ja rakennetuista ympäristöistä luonnonalueisiin.

Pirkanmaalla monimuotoisuutta varjellaan jo mm. erilaisten ohjelmien kautta. Ympäristöministeriön ja maa- ja metsätaloustusministeriön yhdessä koordinoiman METSO-ohjelman eli Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman tavoitteena on suojella vapaaehtoisuuden kautta erityisesti luonnonarvoiltaan monipuolisia metsiä. METSO-ohjelmassa asetettu pysyvän suojelun tavoite Pirkanmaalla on 7 069 hehtaaria. Ohjelma on alkanut vuonna 2005 ja tällä hetkellä ohjelman toimikausi jatkuu vuoden 2025 loppuun.

Helmi-elinympäristöohjelmassa hoidetaan ja kunnostetaan pienvesiä, lintuvesiä, metsiä, perinnebiotooppeja ja soita. Lisäksi ohjelmaan sisältyy soidensuojelu.



Kuva 3: Pirkanmaan luonnon monimuotoisuutta edistäviä toimijoita ja joitakin esimerkkejä tähänastisista toimista.

Taulukko 1: METSO-ohjelman kautta suojellut metsähehtaarit Pirkanmaalla vuosina 2005–2021.

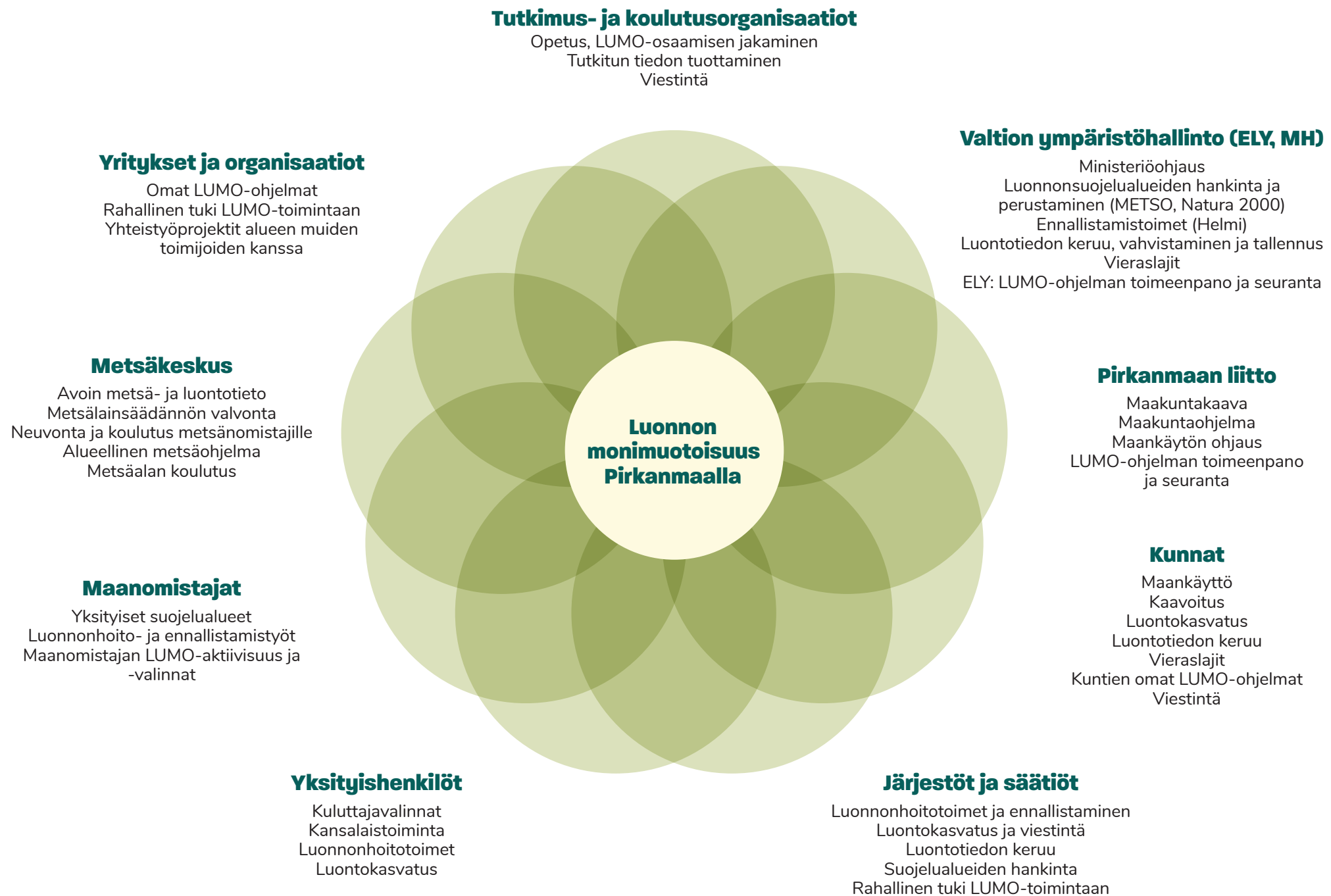
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Yht. (ha)
4	12	132	78	125	182	154	204	278	544	540	435	264	331	334	428	462	4 507

Ohjelmaa toteutetaan vuosina 2021–2030 ja tavoitteet on asetettu valtioneuvoston periaatepäätöksessä. Helmi-toimenpiteitä toteutetaan laajasti myös Pirkanmaalla.

Suojelualueiden sekä hoito- ja kunnostustoimien ohella luonnon monimuotoisuutta tukevaa toimintaa ovat esimerkiksi koulujen ja päiväkotien kanssa tehtävä yhteistyö kuten Kasviosta kansalaistiedettä -hanke, vieraslajien torjuntatalkoot, metsien luonnonhoidon toimenpiteet ja jatkuvapeitteinen metsänkasvatus (mm. Monimetsä-hanke), pölyttäjiä tukevat toimenpiteet ja kuntien valmistelemat omat LUMO-ohjelmat. Maakunnassa on aiemmin laadittu mm. Ympäristöviisas Pirkanmaa 2040 -Pirkanmaan ympäristöohjelma, jonka toteutumista nyt valmistuva LUMO-ohjelma tukee.

Vuosille 2022–2030 valmistellun maakunnallisen LUMO-ohjelman tavoitteen saavuttamiseksi on tärkeää tukea ja tehostaa jo tehtyä työtä, jatkaa hyväksi havaittuja käytäntöjä sekä kannustaa uusiin aloitteisiin ja avauksiin. Samalla on tärkeää luoda **laaja-alaisia yhteyksiä** ja tunnistaa toimenpiteitä, joita voidaan linkittää myös esimerkiksi ilmastotoimiin ja elinkeinoelämään. Monimuotoisuuden vahvistuminen tukee ilmastomuutoksen torjumista ja siihen sopeutumista.

LUMO-ohjelman tavoitteena on tuoda luonnon monimuotoisuustyön kentälle uusi ulottuvuus viranomaistyön rinnalle. Perinteisen suojelualueiden perustamisen ja ennallistamistoimien lisäksi on tarve muulle vapaaehtoiselle tekemiselle. Toimijuutta on lähdettävä hakemaan joka tasolta ja toimia toteutettava kaikissa elinympäristötyypeissä.



Kuva 4. Luonnon monimuotoisuuteen vaikuttavien toimijoiden kenttä Pirkanmaalla sekä esimerkkejä eri tahojen toiminnasta.

2.2 Pirkanmaan lajit ja luontotyypit

LUONNON MONIMUOTOISUUDEN köyhtyminen ilmenee esimerkiksi lajien ja luontotyyppien uhanalaistumisena, joten osana uuden LUMO-ohjelman laatimista Pirkanmaan lajien ja luontotyyppien uhanalaisuus on selvitetty Suomen Ympäristökeskuksen työnä (2021). Työn tuloksena syntyneessä raportissa on muodostettu kokonaiskuva pirkanmaalaisen luonnon monipuolisuudesta ja erityisyydestä, ja se tuo esiin **Pirkanmaalla esiintyviä valtakunnallisesti tärkeitä lajeja ja luontotyyppejä** (maa- tai vesialueita, joiden kasvi- ja eliölajisto on luonteenomainen ja ympäristöstä erottuva) sekä niiden uhkatekijöitä ja toimenpidetarpeita. Selvitys tukee LUMO-ohjelmalle tarpeellisten toimenpiteiden tunnistamisessa ja ajoittamisessa.

Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen ei ole vain uhanalaisten lajien suojelua, mutta monimuotoisuuden edistämiseksi on tärkeää tietää riittävästi lajiston uhanalaisuudesta. Monimuotoisuuden köyhtyminen ilmenee usein uhanalaistumisena, ja uhanalaiset lajit ja luontotyypit ilmentävät myös laajemmin lajiston ja kokonaisten ekosysteemien tilaa.

Raportissa on esitelty **vastuulaji**, jolla viitataan sellaisiin lajeihin, joiden säilymisen kannalta Pirkanmaa on erityisen merkittävä elinympäristö, suhteutettuna Suomen kokonaispinta-alaan. Vastuulajin tarkka määritelmä on selvennetty raportissa. Vastuulajeilla ei ole lainsäädännöllistä asemaa, vaan termin käyttö liittyy erityisesti luonnon tilan alueelliseen seurantaan. Niiden tarkastelu auttaa ymmärtämään alueellisia erityispiirteitä ja mahdollistaa toimien paremman kohdentamisen, kun ymmärrämme millainen merkitys maakunnallisilla esiintymillä on koko Suomen kannalta.

Raportin mukaan Pirkanmaan luontoa luonnehtivat eteläiset ja lounaiset viljelyseudut, laaja keskinen järviolue sekä pohjoisessa Suomenselälle ulottuvat karummat maat. Valtakunnallisesti **arvokkaita lehtoalueita** on etenkin etelässä vesistöjen läheisyydessä. Pirkanmaan **harjut** ovat valtakunnallisesti erittäin merkittäviä, samoin **harjujen paahdeympäristöt ja harjulähteiköt**. Lisäksi Pirkanmaalla on kirkasvetisiä ja samalla melko runsasravinteisia järviä, jotka ovat **vesikasvilajistoltaan** poikkeuksellisen rikkaita. Maakunnan laajin yhtenäinen suoalue **Sii-kaneva** on eteläsuomalaisten soiden joukossa erityisen arvokas. **Pirkanmaasta valtaosa (72 %) on metsää**. Maakunnan kehittyessä entistäkin tärkeämmäksi muodostuu myös kaupunkiluonto.

Pirkanmaalla esiintyy yli 180 luontotyyppiä, joista noin 110 eli selvästi yli puolet (60 %) on arvioitu uhanalaisiksi Etelä-Suomessa. Kaikki perinne- ja kulttuuriluontotyypit ovat uhanalaisia (Kontula ym. 2021). **Metsien luontotyypeistä 81 % ja soiden 83 % on uhanalaisia**. Sisävesien luontotyypeistä 34 % ja kallioluontotyypeistä 10 % on uhanalaisia. Pirkanmaan 13 249,33 km² maapinta-alasta (Maanmittauslaitos 2022) pysyvän suojelun piirissä on n. 2,3 % maa-alueista. Määrä sisältää luonnonsuojelulain ja erämaalain nojalla pysyvästi suojellut maa-alueet (Luonnonvarakeskus 2019).

Pirkanmaa on luonnoltaan ja vastuulajistoltaan metsäinen maakunta, jonka metsien luontotyypeistä yli neljä viidesosaa on luokiteltu viimeisimmässä selvityksessä uhanalaisiksi. Luontotyyppien eli eri elinympäristöjen uhanalaisuus vaikuttaa suoraan kyseisissä elinympäristöissä elävän lajiston uhanalaisuuteen.



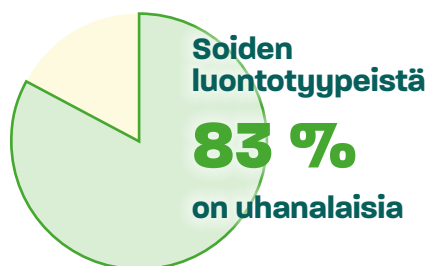
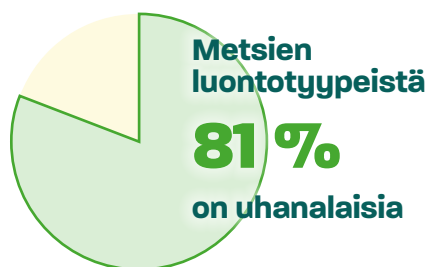
Pirkanmaalla esiintyy

yli **180**
luontotyyppiä.

Näistä luontotyypeistä

110
on arvioitu uhanalaisiksi
Etelä-Suomessa.

Pirkanmaa luontotyyppien uhanalaisuus



Pirkanmaalla tavattavista lajeista on

16	115	yli 190	n. 370
äärimmäisen uhanalaista (CR)	erittäin uhanalaista (EN)	vaarantunutta (VU)	silmälläpidettävää (NT)

Pirkanmaalla tavataan 16 äärimmäisen uhanalaista (CR), 115 erittäin uhanalaista (EN), yli 190 vaarantunutta (VU) ja noin 370 silmälläpidettävää (NT) lajia. **Pirkanmaalla on SYKE-raportin mukaan myös kymmenkunta lajia, joiden Suomessa tunnetuista esiintymistä havaintoja on ainoastaan tai lähes ainoastaan Pirkanmaalta.** Ne on luokiteltu uhanalaisiksi tai silmälläpidettäviksi. Pirkanmaan vastuulajeja, joiden säilymisen kannalta pirkanmaalaiset esiintymät ovat erityisen merkittäviä, on nimetty 113 lajia. **Pääosa Pirkanmaan valtakunnallisesti merkittävistä lajeista on metsälajeja.**

2.3 Monimuotoisuuden uhat ja seuranta

LUONTOKADON JUURISYYT ovat maailmanlaajuisia rakenteita, trendejä ja tottumuksia, joiden varaan nykyinen elämäntapamme rakentuu. Juurisyistä muodostuu luontoon kohdistuvia uhkia, joiden luonne vaihtelee paikallisesti. Pirkanmaan lajeihin ja luontotyyppeihin yleisesti vaikuttavat merkittävästi rakentaminen, myös vesialueilla, ja metsätalouteen liittyvät toimet. Näiden ohella Pirkanmaan luonnon monimuotoisuutta heikentävät varsinkin lämpösaarekkeitä ja tulvia mahdollistava tiivis rakentaminen maalla, vesien rehevöityminen sekä avoimien alueiden sulkeutuminen. Lisäksi Pirkanmaan luontoon vaikuttavat muut keskeiset luontokadon ajurit, mm. ilmastonmuutos, elinympäristöjen pirstaloituminen ja niiden laadun heikentyminen sekä vieraslajit.

SYKE-raportissa (Kontula ym. 2021) on tunnistettu tarkemmin Pirkanmaan eri elinympäristöihin kohdistuvia uhkia seuraavasti:

- ✓ **METSÄLUONTO:** vanhojen metsien, kookkaiden puiden ja kuolleiden puun väheneminen sekä puulajisuhteiden muutokset, Etelä-Suomen metsien suojelupinta-alan vähyys, pirstaloituminen, ilmastonmuutos, heikko talousmetsien luonnonhoito, pesäpuiden tuhoutuminen tiedonkulun ongelmien vuoksi, lehdoissa metsien puulajisuhteiden muutokset (kuusettuminen)
- ✓ **VEDET:** ravinne- ja kiintoainekuormitus, humuskuorman aiheuttama tummuminen/ ruskettuminen, rehevöityminen, vedenlaatu muutokset kirkasvetisissä järvissä, rehevöitymisen mukanaan tuoma särkikalavaltaisuus, vieraspedot ja -lajit, turvetuotanto, purojen perkaus ja liettyminen, ilmastonmuutos, pohjavesiseurannan puute, säännöstely, rantojen umpeenkasvu
- ✓ **SUOMETSÄT:** metsäojitukset ja metsätaloustoimenpiteet (mm. hakkuut, maanmuokkaus), pirstaloituminen, turvetuotanto, rahkasammalen keruu
- ✓ **KALLIOLUONTOTYYPIT:** metsätaloustoimet (muutos ilmastoto-olosuhteisiin), kalliokiviaineksen otto, metsäpalojen ja laiduntamisen vähentyminen, typpilaskeuman lisääntyminen, metsittäminen, istutustaimikoiden karike, umpeenkasvu
- ✓ **PERINNEBIOTOOPIT:** niiton ja laidunnuksen puute, vieraslajit
- ✓ **IHMISEN MUOKKAAMAT YMPÄRISTÖT:** vieraslajit, joutomaiden ja uusympäristöjen katoaminen

Seuranta on keskeisessä roolissa, kun pyritään tunnistamaan eri uhkien ja toimien vaikutusta luonnon monimuotoisuuden tilaan. Tällä hetkellä seurantaa toteutetaan kansallisella tasolla, mutta ei maakuntatasolla, ja seurantaa vaikeuttaa luontotiedon hajanaisuus. Vaikka tietoa on paljon, se on usein hajallaan, hankalasti löydettävissä ja toisinaan myös vaikeasti saatavutettavissa. Luonnonsuojelulain uudistuksen valmistelussa on huomioitu tämä tarve ja sitä tullaan parantamaan kansallisesti. Kuitenkin myös **maakunnallisesti sekä kuntatasolla luontotiedon hallintaa on syytä parantaa** osana luonnon monimuotoisuuden turvaamista ja edistämistä.



Ohjelman visio ja tavoitteet:

Moni- muotoinen, lumoava Pirkanmaa



MONIMUOTOISUUDEN VAALIMISESSA huomioidaan Pirkanmaan erityispiirteet kuten metsäisyys, kaupungistunut ja edelleen kaupungistuva luonne sekä vesistöjen vahva rooli, mutta ohjelma tavoittelee muutosta kaikissa ympäristöissä. Samalla ollaan vahvasti tietoisia nykytilasta ja monimuotoisuuteen liittyvistä aiemmista toimista. Luonnon monimuotoisuus on voimavara, joka ylläpitää kaikkia luonnon ja ihmisen toimintamahdollisuuksia - myös taloudellisen toimintamme mahdollisuuksia.

Visiomme lumoavasta Pirkanmaasta:

- ✓ Luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen maakunnassa pysähtyy ja muutosprosessi monimuotoisuuden vahvistamiseksi käynnistyy
- ✓ Luonnon monimuotoisuus valtavirtaistuu ja on pirkanmaalaisten yhteinen ylpeydenaihe
- ✓ Monipuolinen tutkimustieto ja koulutus ovat päätöksenteon ja toiminnan lähtökohdat
- ✓ Yhteinen toimijuus ja luontosuhde vahvistuvat

Valtavirtaistumisella viitataan siihen, että jokainen taustastaan tai lähtökohdistaan huolimatta ymmärtäisi mitä luonnon monimuotoisuus on ja miksi sitä on tärkeää vaalia. Tiedon monipuolisuus varmistaa sen, että ekologisen tiedon lisäksi hyödynnetään laaja-alaisesti myös esim. yhteiskunnallista ja teknistä tietoa. Luontosuhde kattaa niin luontosuhteen yleensä kuin sen sisällä suhteen erityisesti luonnon monimuotoisuuteen.

Vision toteutumisen keskeisimpiä indikaattoreita ovat lajien ja luontotyyppien uhanalaisuuskehityksen kääntyminen positiiviseksi, suojelualueiden määrän kasvu maakunnassa sekä luonnonhoito- ja ennallistamistoimien selkeä lisäys aiempaan verrattuna.



Luonnon monimuotoisuuden vahvistaminen ja valtavirtaistaminen

EKOLOGINEN SIIRTYMÄ ja luonnon valtavirtaistaminen edellyttävät, että luonnon tilaa edistäviä toimia tehdään yhä laajemmin perinteisen ympäristöpolitiikan sektorin ulkopuolella (Ympäristöministeriö 2022). Monimuotoisuuden tuominen

taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen valtavirtaan on osa yhteiskunnan säilymiselle ja ihmistenkin hyvinvoinnille välttämätöntä kestävästä siirtymästä. Pirkanmaalla on tavoitteena huomioida luonnon monimuotoisuus jatkossa kaikessa toiminnassa, yhteensovittettuna muihin prioriteetteihin.

Jotta monimuotoisuus saadaan pysyväksi ja luontevaksi osaksi päätöksentekoprosesseja, on tärkeää saavuttaa ohjelmalle laaja hyväksyntä ja ohjelman omaksi ottaminen. Lisäksi on muistettava, että päätöksentekijöitä ovat viranomaisten lisäksi myös esimerkiksi poliitikot, maanomistajat ja yksittäiset kuluttajat. Tavoitteena on läpäisevä monimuotoisuus, mikä edellyttää ajattelutapojen ja asenteiden muutosta sekä maakunnan, kuntien ja muiden keskeisten toimijoiden aktiivisuutta. Lisäksi tarvitaan myös sopivia kannustimia ja eri toimijoiden tavoitteiden yhteensovittamista.

Tietoon perustuva päätöksenteko ja toiminta

LUONTOTIEDOILLA ON keskeinen rooli luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa, mutta haasteita luontotiedon hallintaan tuovat muun muassa toimijoiden runsas määrä, erilaiset toimintatavat sekä hajallaan ja ei-käytettävissä oleva luontotieto. Luonnonsuojelulain uudistuksen valmistelussa on todettu, että laissa on tarpeen parantaa luontotiedon hallinnan sääntelyä. Tämä pätee myös Pirkanmaalla.

Viime vuosina on parannettu tutkimus- ja seurantatiedon yhteiskäyttöä luonnon monimuotoisuuden tutkimus- ja seuranta-tahojen sekä tiedonkäyttäjien (esim. viranomaiset, maankäytön suunnittelijat, maanomistajat) välillä. Mutta edelleen ympäristön tilaa arvioidaan vain vähäisillä tiedoilla monimuotoisuuden kehityksestä. Tämä vaatii toimia tilanteen parantamiseksi.

Toimijuuden vahvistaminen

LUONNON MONIMUOTOISUUDEN kehittymissuunta on kiinni lukuisien osapuolten toimista. Ohjelman olennaisia tavoitteita on vahvistaa eri osapuolten tietoisuutta omista mahdollisuuksistaan sekä vahvistaa uusia toimintamahdollisuuksia ja yhteistyöhalua. Jokaisella on vaikutusmahdollisuuksia monimuotoisuuteen, mutta esimerkiksi metsänomistajan mahdollisuudet ovat erilaisia kuin maanviljelijän, kuluttajan, puutarhaharrastajan, kesämökkeilijän, kaupunkiasukkaan tai yrittäjän. Siten luonnon monimuotoisuus ja sen hyväksi toimiminen merkitsee eri osapuolille eri asioita.

Luontosuhteen vahvistaminen

IHMINEN ARVOSTAA sitä, minkä tuntee ja kokee läheiseksi. Monimuotoisuuden ymmärtämistä auttaa luonnontieteellinen osaaminen, mutta se on olennaiselta osin myös kokemuksellista tietoa. Erilaiset osaamiset ovat rahoituksen ohella monimuotoisuuden tukemisen olennaisia resursseja, joten yksilöllistä luontosuhdetta ja suhdetta erityisesti luonnon monimuotoisuuteen kannattaa vahvistaa. Osaamisia voidaan kehittää ja hyödyntää vapaaehtoistyössä, jonka merkitys monimuotoisuuden edistämässä on suuri.

Monimuotoisuudessa on olennaisesti kyse tulevien sukupolvien elinehdoista, joten asian vieminen lasten ja nuorten pariin on ensisijaisen tärkeää. Lasten luontosuhteen rakentaminen alkaa kodeista, mutta yhteiskunta voi tukea sitä päiväkodeissa ja kouluissa. Asukkaiden osallistaminen ja luontosuhteen vahvistaminen jo pienestä pitäen tuo hyötyjä monella tavoin. Monipuolisten luontoalueiden hyvän saavutettavuuden turvaaminen on oleellista luontosuhteen vahvistamisessa ja luonnon monimuotoisuuden ymmärtämisessä.



3.1 Ohjelman tavoitteet

OHJELMAN VISION saavuttamiseksi on työpajatyöskentelyn pohjalta kerätty tarkempia tavoitteita eli pienempiä rakenneosasia, jotka ovat linjassa ohjelman vision kanssa. Samalla ne muodostavat lähtökohdan toimenpiteille, jotka määrittävät ohjelman jälkeä valmistuvassa erillisessä toimenpidesuunnitelmassa.



Ohjelman läpileikkaavuus ja vaikuttavuus → monimuotoisuuden vahvistuminen

1. Otetaan monimuotoisuus osaksi kaikkea toimintaa, esimerkiksi huomioimalla se kaikilla maankäytön tasoilla, riippumatta kunta- ja hallinnollisista rajoista.
2. Tehdään konkreettisia, kohdennettuja, hyväksyttäviä monimuotoisuustekoja maakunnan laajuisesti. Keskitetään toimia myös ihmisen rakentamiin ja muokkaamiin ympäristöihin.
3. Varataan luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen riittävät resurssit.

4. Huomioidaan luonnon monimuotoisuus laajasti eri ympäristöissä, esimerkiksi:

- maa- ja metsätalousmailla yhdessä maan- ja metsänomistajien sekä viljelijöiden kanssa: monimuotoisuutta edistävät käsittelytavat, vapaaehtoisuus ja hyödyt elinkeinotoiminnalle
- kuntien omistamissa taajamametsissä ja virkistysalueilla: ylihoitamisesta monimuotoisuutta lisäävään hallittuun hoitamattomuuteen
- vesialueilla ja soilla: vesiensuojelutoimet hyvän ekologisen tilan turvaamiseksi, suoluonnon suojelu ja ennallistaminen
- kulttuuriympäristöissä: perinnebiotooppien laaja tarkastelu ja ennallistaminen (perinnebiotooppi: karjatalouden muovaama keto, niitty, hakamaa tai metsälaidun)
- kaupunkiluonnossa ja taajamaympäristöissä: luontopohjaisten ratkaisujen mahdollisuudet ja hyödyt, läpäisevien pintojen, luonnonkasvien, ketojen ja urbaanin lähivihreän lisääminen
- yksityisillä pihilla: ohjeet ja tuki monimuotoisuuden lisäämiseksi

5. Varmistetaan viherrakenteiden ja ekologisten käytävien asema yhteistyössä maanomistajien kanssa

yli kuntarajojen. Edistetään myös alueen kansallispuistojen välisiä yhteyksiä. Pyritään saamaan paras vaikuttavuus vapaaehtoisen suojelun sopimuksista rakentamalla yhtenäistä verkostoa.

6. Tiedostetaan luonnon monimuotoisuuden kytkökset muihin aikamme haasteisiin kuten ilmastonmuutokseen ja etsitään ratkaisuja kokonaisvaltaisesti.

Viestintä, arvostus ja asenteet → monimuotoisuuden valtavirtaistuminen

7. Lisätään monikanavaisella, vaikuttavalla viestinnällä ymmärrystä luonnon monimuotoisuuden merkityksestä sekä jaetaan tietoa keinoista vahvistaa sitä: esim. jatkuvapeitteisen metsänkasvatuksen ja viherrakenteiden vaihtoehdot, uhanalaisten lajien suojelun mahdollisuudet tai tulva-alueiden ennallistaminen maanomistajan kannalta edullisilla tavoilla, yritysten toimintamahdollisuudet.
8. Luodaan positiivista ilmapiiriä tuomalla esille toimivia, onnistuneita esimerkkejä upeista luontokohteista ja lumon edistämisestä Pirkanmaalla, maakunta-, kaupunki-, ja asukastasot huomioiden. Lumo maakunnan myyntivaltioksi! Innostetaan ja mahdollistetaan mm. kampanjoiden avulla.

9. Tiedotetaan maakunnan ja kuntien omista sekä yhdistysten, maanomistajien ja viranomaisten kanssa tehtävistä yhteisistä hankkeista yhteistyössä paikallisten medioiden kanssa. Luodaan yhteinen viestintäkanava paikallisille vaikuttamismahdollisuuksille (talkoot, luonnonhoitokohteet, niittyhankkeet, ym.), lumo-asiantuntijaverkoston keskustelulle ja selvitystiedon jakamiselle.
10. Huomioidaan viestinnässä tiedon saavutettavuus, laaja yleisö ja sen monikielisyys. Hyödynnetään opasteita luonnossa, asukasiloja ja yhdistystapamisia, perinteisiä medioita ja somea.

Osaaminen, koulutus ja tietoon perustuva toiminta → tietopohjaisuus

11. Vahvistetaan osaamista tukemalla yhteistyötä ja lisäämällä koulutustarjontaa, tavoitteena mahdollistaa laajan lajikirjon elinehdot erilaisissa elinympäristöissä. Tuetaan tiedotusta ja koulutusta myös järjestöjen ja yhdistysten kautta.
12. Hyödynnetään tutkimustietoa, tunnistetaan hyvät käytännöt, toimivat konkreettiset teot ja jatketaan jo käytössä olevia tehokkaita menettelytapoja. Jaetaan osaamista myös muille.

13. Helpotetaan maakuntatason luontoarvojen huomioimista seuraamalla Pirkanmaan luonnon tilaa jatkossa säännöllisesti. Tuodaan aiemmista selvityksistä kerätty tieto kaikkien saataville, Suomen ekosysteemiobservatorio -hanke huomioiden. Hyödynnetään vapaaehtoisten asiantuntijoiden keräämiä havaintoja ja seurantatietoja.
14. Parannetaan uhanalaisten luontotyyppien tunnistamista tutkittuun tietoon nojautuvalla maastokoulutuksella, joka tavoittaa ja tuo laajasti yhteen eri toimijoita. Edistetään koulutussisältöjen muuttumista monimuotoisuutta paremmin huomioiviksi kaikilla koulutusasteilla.
15. Lisätään niin yksityisten kuin poliittisten päätöksentekijöidenkin tietoisuutta ja ymmärrystä luonnon monimuotoisuudesta sekä lajeista ja luontotyypeistä. Edistetään ymmärrystä ilmastonmuutoksen ja luonnon monimuotoisuuden välisistä vuorovaikutussuhteista ja ratkotaan mahdollisia ristiriitoja tutkimustietoon pohjautuen.
16. Hoidetaan ja kunnostetaan uhanalaisia luontotyyppejä ja uhanalaisten lajien elinympäristöjä, jotka on tunnistettu Pirkanmaasta tehdyssä selvityksessä. Etsitään ja kokeillaan aktiivisesti uusia keinoja ylläpitää luonnon monimuotoisuutta.

Vapaa- ja omaehtoisuus, sitoutuminen, vastuu → vahva toimijuus ja luontosuhde

17. Tuetaan kaikkien kiinnostuneiden tahojen omaa aktiivisuutta sekä vapaaehtoisuutta. Vahvistetaan eri toimijaorganisaatioiden (järjestöt, kunnat, yritykset) tekemistä ja yhteistyötä luonnonhoidossa ja luontoarvojen vaalimisessa. Annetaan kaikille mahdollisuus osallistua, vaikuttaa ja ottaa vastuuta.
18. Tunnistetaan toimintaa estävät rakenteelliset ongelmat ja hallinnolliset vaatimukset, mahdollistetaan vapaaehtoisuus ja omaehtoisuus.
19. Tuetaan tekemistä. Tuki voi olla esimerkiksi taloudellisia kannustimia, markkinalähtöistä rahoitusta ja hyötyä (esim. rakennetun ympäristön ja metsätalouden sertifikaatit), viranomaisneuvontaa, yhteistyöprojektien rakentamista ja mukaan kutsumista, palkintoja, jne.
20. Varmistetaan eri keinoin (tiedotus, kannustus, avoimuus, tuet) että kaikilla pirkanmaalaisilla on mahdollisuudet vahvistaa luonnon monimuotoisuutta aina kerrostalopihoista ja kaupunkikiinteistöistä maaseudun metsiin ja maataloihin. Hyödynnetään osallistamisessa myös talkoot, seurakunnat, järjestöt ja yritysvastuuohjelmat.

21. Laajennetaan koulujen ja päiväkotien osallistumista järjestöjen, yritysten, kuntien ym. toimijoiden lumo-hankkeisiin, jolloin lapset ja nuoret saavat näkökulmia mahdollisuuksiin torjua luontokatoa ja hyödyntää uusiutuvia luonnonvaroja kestäväällä tavalla. Varmistetaan mahdollisuudet toteuttaa valtakunnallista opetussuunnitelmaa, joka sisältää ekososiaalisen sivistyksen arvopohjan.
22. Tarjotaan taloudellisia mahdollisuuksia tukea monimuotoisuutta. Laajennetaan monimuotoisuuden turvaamisen rahoituspohjaa ja selvitetään mahdollisuuksia kompensatioiden käyttöön.

3.2 Ohjelman vaikutusten arviointi

LAKI VIRANOMAISTEN suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista (200/2005) eli ns. SOVA-laki, ja sitä täydentävä valtioneuvoston asetus (347/2005) sisältävät säännöksen yleisestä velvollisuudesta arvioida ympäristövaikutuksia riittävällä tavalla suunnitelmien ja ohjelmien valmistelussa sekä säännökset tiettyjen suunnitelmien ja ohjelmien ympäristöarvioinnista. Lain 3 §:n mukaan suunnitelmasta tai ohjelmasta vastaavan viranomaisen on huolehdittava siitä, että suunnitelman tai ohjelman ympäristövaikutukset selvitetään ja arvioidaan riittävässä määrin valmistelussa, jos suunnitelman tai ohjelman toteuttamisella saattaa olla merkittäviä ympäristövaikutuksia.

LUMO-ohjelmassa asetetuilla tavoitteilla pyritään vastaamaan elinympäristöihin kohdistuviin uhkiin siten, että Pirkanmaan

luonnon monimuotoisuus maakunnassa voidaan turvata ja sen tilaa parantaa. Keinoja tähän ovat yleisellä tasolla suojelualueiden perustaminen, ennallistamis- ja hoitotoimet, organisaatioiden välinen yhteistyö ja moniammatillinen yhteistyö, luontokasvatus, uusien, luontokatoa ymmärtävien osaajien koulutus, tiedotus ja viestintä sekä luonnon tilan seurannan kehittäminen. Ohjelman tavoitteet heijastavat näitä keinoja paikallisella tasolla.

SOVA-lain 2 §:n mukaan ympäristövaikutuksena tarkastellaan suunnitelman tai ohjelman välitöntä ja välillistä vaikutusta Suomessa ja sen alueen ulkopuolella:

- a. ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyvyyteen;
- b. maaperään, vesiin, ilmaan, ilmastoon, kasvillisuuteen, eliöihin ja luonnon monimuotoisuuteen;
- c. yhdyskuntarakenteeseen, rakennettuun ympäristöön, maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön;
- d. luonnonvarojen hyödyntämiseen;
- e. a–d alakohdassa mainittujen tekijöiden keskinäisiin vuorovaikutussuhteisiin.

LUMO-ohjelman vaikutukset ympäristölle ovat arvion mukaan hyvin positiiviset. Ohjelman avulla pyritään turvaamaan luonnon monimuotoisuutta ja sitä kautta myös ekosysteemipalveluja. Ohjelma voi esim. ennallistamistoimien myötä aiheuttaa negatiivisia ilmastovaikutuksia (mm. soiden ennallistaminen), mutta niitä voidaan estää ja vähentää huolellisella suunnittelulla ja toteutuksella. Monipuolisten suojelutoimien avulla voidaan ylläpitää hiilinieluja ja kasvattaa hiilivarastoja, samoin turvata luonnonarvoja ja arvokkaita luonnonalueita osana

yhdyskuntarakennetta. Samalla voidaan vahvistaa mm. virkistysalueiden riittävyyttä sekä maiseman ja kaupunkikuvan luontoarvoja. Positiiviset ilmastovaikutukset kohdistuvat myös Suomen ulkopuolelle.

Ohjelmalla arvioidaan olevan positiivisia sosiaalisia vaikutuksia, sillä luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen ja vahvistamiseen tähtäävät toimet heijastuvat positiivisesti ihmisten terveyteen, elinoloihin ja yleiseen viihtyvyyteen. Esitetyt tavoitteet perustuvat vapaaehtoisuuteen ja omaehtoisuuteen, joten LUMO-ohjelma ei aiheuta negatiivisia vaikutuksia maanomistajien mahdollisuuksiin käyttää kiinteää ja irtainta omaisuuttaan. Tiedotuksella ja viestinnällä saadaan aikaan positiivisia sosiaalisia vaikutuksia, kun ihmisten vaikutusmahdollisuudet tiedon ja ymmärryksen myötä lisääntyvät.

Taloudellisesti ohjelma vaikuttaa positiivisesti esim. matkailupalveluiden tuotantoon. Lisäksi uudenlaisen LUMO-osaamisen kehittämisestä ja jakamisesta voi olla maakunnalle taloudellista hyötyä. Suojelualueiden lisääminen voi jonkin verran heikentää mahdollisuuksia raaka-aineiden ottoon ja maankäyttöön. Maankäyttöön kohdistuvia mahdollisia vaikutuksia voidaan lieventää hyvällä suunnittelulla. Luonnon monimuotoisuus on korvaamatonta pääomaa (ekosysteemipalvelut), joten sen turvaamisella on taloudelle kokonaisuutena hyvin positiivinen vaikutus.



Miten Pirkanmaan LUMO-ohjelma valmisteltiin?



PIRKANMAAN LUMO-OHJELMAN valmistelu käynnistyi Pirkanmaan ELY-keskuksen ja Pirkanmaan liiton yhteistyönä keväällä 2021. Ohjelman kokoamisesta ovat vastanneet ELY-keskuksen ja liiton asiantuntijoiden muodostama sihteeristö ja konsulttiyhtiö FCG, jonka työpanos keskittyi erityisesti osallistamistyöpajoihin. Ohjelman suunnitteluun ja valmisteluun on osallistunut laajasti eri toimijoita sisältäen julkishallinnon (ELY, liitto, kunnat), seurakunnat, etu- ja kansalaisjärjestöt sekä yritykset. Ohjelmaa on rakennettu lukuisissa asian tiimoilta pidetyissä työpajoissa sekä työryhmätyöskentelyn kautta että sähköisillä osallistamismenetelmillä. Sisältö on keskeisiltä osiltaan koottu ja keskustellen arvotettu työpajoihin osallistuneiden asiantuntijoiden kanssa. Työpajojen anti on tiivistettynä ohjelman liitteissä (Liite 1).

Ohjelmaan liittyvät päätökset ja linjaukset on hyväksytty Pirkanmaan ELY-keskuksen ja Pirkanmaan liiton yhdessä nimitämässä ohjausryhmässä (Liite 2), jossa asiantuntijat ovat edustaneet seuraavia tahoja: Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK, Tampereen kaupunki, Parkanon kaupunki, Tampereen yliopisto, Metsäkeskus, AhlmanEdu sekä Suomen luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piiri. Ohjausryhmän työtä vahvistettiin mm. ohjelman vision pääteemat.

Työn alussa koottiin ja työhön kutsuttiin mukaan muiden toimijoiden lisäksi neljä asiantuntijatyöryhmää käsittelemään monimuotoisuutta omista näkökulmistaan. Ryhmät koottiin siten, että ne kattoivat kaikki monimuotoisuuden kannalta keskeiset toimintaympäristöt maakunnassa. Lista kaikista työpajatyökentelyyn osallistuneista tahoista on raportin lopussa (Liite 3).

Ryhmät olivat:

- Metsät ja suot
- Maatalousympäristöt ja perinnebiotoopit
- Vesiluonto
- Rakennettu ympäristö

Kunnille ja seurakunnille sekä järjestöille järjestettiin samaten omat työpajansa. Ensimmäinen kuntatyöpaja järjestettiin kesäkuussa 2021, samoin järjestötyöpaja. Kuntatyöpajassa keskusteltiin siitä, miten maakunnan LUMO-ohjelma voisi hyödyttää kuntien luontotyötä kunnan eri tehtäväkentillä (mm. maankäyttö ja suunnittelu, metsien ja viheralueiden hoito, luontotieto, ym.). Samalla pyrittiin tunnistamaan mahdollisia esteitä ja ristiriitoja hyötyjen toteutumiselle. Kesäkuun järjestötyöpajassa pohdittiin sitä, miten järjestöt voisivat osallistua LUMO-ohjelman toteuttamiseen. Keskustelussa pyrittiin tunnistamaan hyvät toimintamuodot, joita olisi syytä jatkaa ja vahvistaa, sekä kartoittamaan mahdollisia huonoja kokemuksia. Uusia ideoita haettiin sille, miten yhdistysten ja kansalaisjärjestöjen rooli luontotyössä voisi olla jatkossa vahvempi.

Kesän ensimmäisten työpajojen jälkeen valmistelu jatkui ja kaikki ryhmät kokoontuivat marras-joulukuussa 2021. Keskustelua pohjustettiin teemaan luotsaavilla vierailija-alustuksilla. (Liite 1) Työpajoissa käsiteltiin **miksi-, mitä- ja millainen** -kysymyksiä. Miksi työ on tärkeää, mitä ovat työn tärkeimmät tavoitteet, millaisia ovat osallistujien kokemukset aiemmasta luonnon monimuotoisuuteen liittyvästä työstä sekä millainen

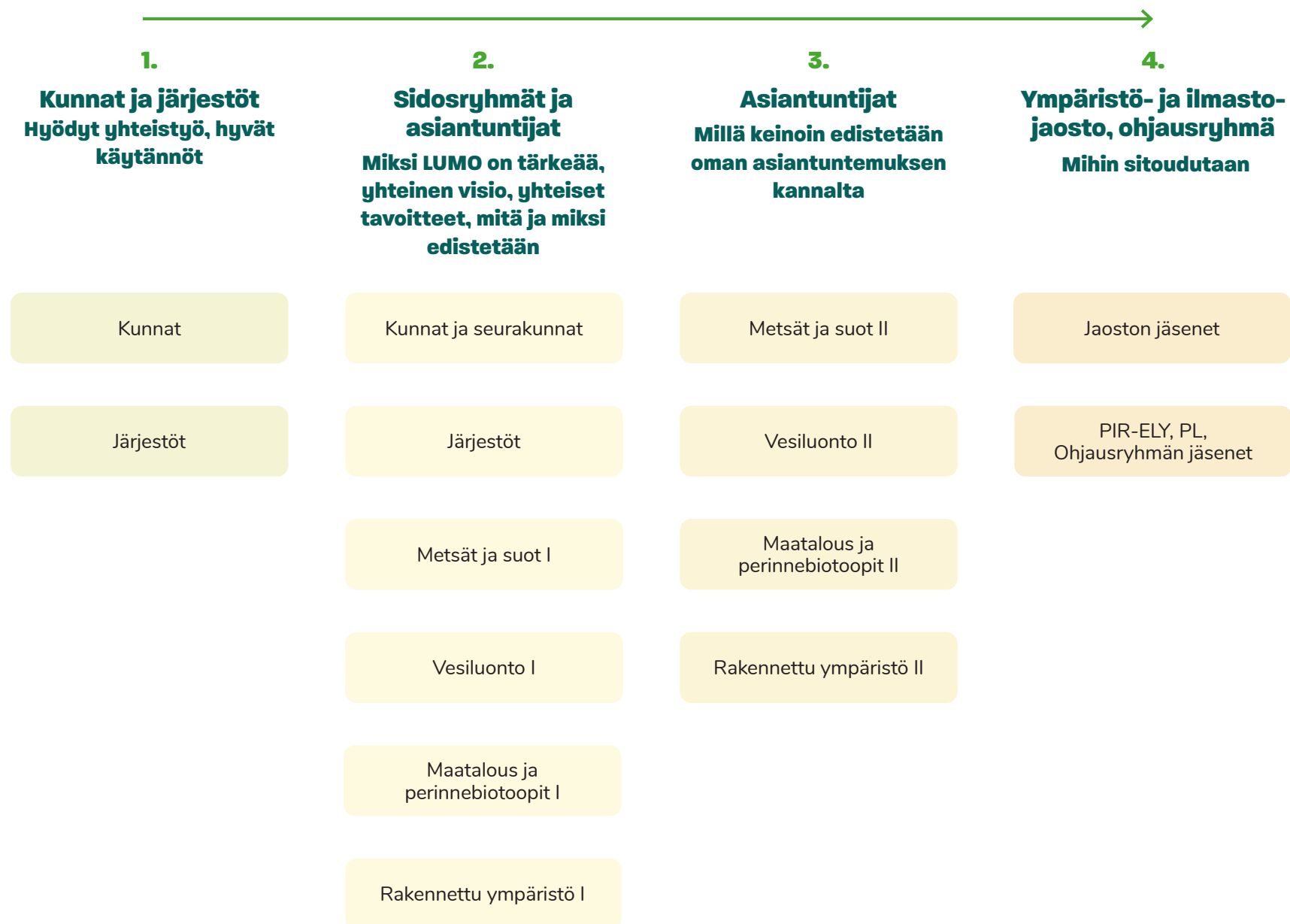
maakunnan yhteisen LUMO-vision pitäisi olla. Työpajojen pohjalta lähdettiin rakentamaan vision alle tavoitteita, jotka muodostavat lähtökohdat tuleville toimenpiteille.



Neljän asiantuntijatyöryhmän (metsät ja suot, maatalousympäristöt ja perinnebiotoopit, vesiluonto sekä rakennettu ympäristö) kanssa kokoonnuttiin uudestaan tammikuussa 2022. Tässä vaiheessa ryhmät keskittyivät lumon edistämisen keinoihin eli **miten**-kysymyksiin. Näin ohjelman laadintaan saatiin arvokasta tietoa osallistujien kokemuksista eri keinoista ja vaikuttamisen mahdollisuuksista.

Asiantuntijoiden kanssa muotoiltuja linjauksia työstettiin myös päättäjien kanssa. Viimeinen työpaja pidettiin Pirkanmaan maakuntahallituksen ympäristö- ja ilmastojaostolle 22.2.2022. Sen tavoitteena oli selventää päätöksentekijöille ja heidän kanssaan **mihin lomo-ohjelmassa sitoudutaan**. Seuraavan sivun kaavio kuvaa valmistelun eri vaiheita ja työpajoja:

Työpajatyöskentelyn vaiheet



Ohjelmaluonnos viimeisteltiin tiiviissä vuorovaikutuksessa Pirkanmaan ELY-keskuksen ja Pirkanmaan liiton luotsaaman ohjausryhmän kanssa. Ohjausryhmällä on ollut keskeinen rooli ohjelman valmistelussa. Lisäksi luonnos haluttiin avata laajasti kommentoinnille vielä ennen sen viimeistelyä.

Ohjelman valmistuttua liitto, ELY-keskus ja ohjausryhmä jatkavat työtä toimenpidesuunnitelman valmistelun parissa. Vuonna 2022 laadittavassa suunnitelmassa määritellään ohjelman pohjalta tarkemmat toimenpiteet ja niiden yksityiskohdat lumon edistämiseksi sekä eri osapuolten vastuut. Toimenpidesuunnitelman sisältö laaditaan yhdessä niiden toimijoiden kanssa, joilla on kiinnostusta ja halua lähteä toteuttamaan ohjelman tavoitteita. Työssä hyödynnetään LUMO-ohjelman valmistelun työpajoista kerättyjä aineistoja.

Kuva 5: Pirkanmaan LUMO-ohjelmaa on valmisteltu useissa eri työpajoissa asiantuntijoiden ja sidosryhmien tuella.

Lähteet



5

EU komissio 2011. Yleistajuinen tiivistelmä. Luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen tähtäävä EU:n toimintasuunnitelma. Saatavilla: WEB-2011-00293-01-00-FI-TRA-00.DOC (europa.eu) TAI Euroopan komissio | Haku (europa.eu)

EU komissio 2020. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Vuoteen 2030 ulottuva EU:n biodiversiteettistrategia. Luonto takaisin osaksi elämäämme. Bryssel 20.5.2020. COM (2020) 380 final.

Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 704 s.

IPBES. 2019. Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. S. Díaz, J. Settele, E. S. Brondízio, H. T. Ngo, M. Guèze, J. Agard, A. Arneth, P. Balvanera, K. A. Brauman, S. H. M. Butchart, K. M. A. Chan, L. A. Garibaldi, K. Ichii, J. Liu, S. M. Subramanian, G. F. Midgley, P. Miloslavich, Z. Molnár, D. Obura, A. Pfaff, S. Polasky, A. Purvis, J. Razzaque, B. Reyers, R. Roy Chowdhury, Y. J. Shin, I. J. Visseren-Hamakers, K. J. Willis, and C. N. Zayas (eds.). IPBES secretariat, Bonn, Germany.

Kontula, T., Raunio, A., Lehtikainen, A., Heilala, T., Kolu, S., Liukko, U.-M., Rytteri, T. & Teeriaho, J. 2021: Pirkanmaan uhanalaiset lajit ja luontotyytit. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 20 / 2021. Helsinki.

Kouki, J. 1993. Luonnon monimuotoisuus valtion metsissä — katsaus ekologiin tutkimustarpeisiin ja suojelun mahdollisuuksiin. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 11:1–88.

Luonnonvarakeskus (Luke) 2019. Tilastotietokanta. Luonnonsuojelulakiin ja erämaalakiin perustuvien alueiden pinta-ala maakunnittain. http://statdb.luke.fi/PXWeb/pxweb/fi/LUKE/LUKE__04%20Metsa__02%20Rakenne%20ja%20tuotanto__04%20Metsien%20suojaus/04_metsien-suojelu.px/?rxid=dc711a9e-de6d-454b-82c2-74ff79a3a5e0

Maanmittauslaitos 2022. Tilastot. Pinta-alat kunnittain 1.1.2022 (pdf). https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/01/Vuoden_2022_pinta-alatilasto_kunnat_maa_kunnat.pdf

Wilson, E.O. 1995. Elämän monimuotoisuus. 464 s. Art House. Helsinki.

Ympäristöministeriö 2022: Ekologinen siirtymä luonnon monimuotoisuuspolitiikassa. Biodiversiteettiareenan 2021 tulokset. Ympäristöministeriön julkaisuja 2022:1.

Liitteet



6

6.1 Liite 1: Työpajojen alustukset ja sisältö, kooste

Työpajat, 1. kierros

Kunnat 8.6.2021, Miten Pirkanmaan LUMO-ohjelma voisi hyödyttää kuntien luontotyötä?

Kuntien toimintakentän yhteydet maakunnalliseen luonnon monimuotoisuusohjelmaan.

Järjestöt 8.9.2021, Millä tavoin järjestöt voisivat osallistua LUMO-ohjelman toteutukseen?

Olemassa olevat hyvät ja huonot käytännöt, uudet ideat. Kansalaisjärjestöjen roolin ja toiminnan vahvistaminen.

Työpajat, 2. kierros

Ensimmäinen kierros käsitteli monimuotoisuusohjelmaa sen suhteen, mitä tulisi tehdä ja miksi, pohjautuen osallistujien omiin kokemuksiin ja näkemyksiin. Työpajoissa avattiin asiaa laajasti, mm. seuraavista näkökulmista: monimuotoisuusohjelman tärkeimmät tavoitteet, aiemmat kokemukset monimuotoisuuden edistämisen toimenpiteistä, prosesseista ja ohjelmatyöstä, sekä miten monimuotoisuus ja sen edistäminen voi hyödyttää myös itse toimijoita.

Kunnat ja seurakunnat 5.11.2021, Monimuotoisuuden merkitys ja edistäminen – kuntien ja seurakuntien roolit

Alustukset:

- Katri Laihosalo / Tampereen kaupunki: Monimuotoisuusohjelman laadintaprosessi ja kunnan sisäinen vuorovaikutus
- Vesa Vanninen / Pirkkalan kunta: Monimuotoisuuden tukeminen kunnan toimenpitein
- Teemu Salminen / Sääksmäen seurakunta: Seurakuntien työ monimuotoisuuden puolesta
- Annika Uddström / SYKE: Luontokunnat-verkoston resurssit ja hyödyt LUMO-työlle

RYHMÄKESKUSTELUT maakuntatasoisen LUMO-työn mahdollisuuksista ja haasteista

Järjestöt 9.11.2021, Monimuotoisuuden merkitys ja edistäminen – järjestöjen roolit

Alustukset:

- Anne Hirvonen / SLL Pirkanmaa: Luontojärjestöt kuntien ja maakunnan ohjelmatyössä
- Heikki Holsti / KVVY: Vesiympäristön hoito ja seuranta pitkäjänteisessä hoitotyössä
- Markus Nissinen / MTK (tallenteena): Luonnon monimuotoisuuden edistäminen maa- ja metsätaloudessa
- Annika Uddström / SYKE: Luontokunnat-verkoston resurssit ja hyödyt LUMO-työlle

RYHMÄKESKUSTELUT maakuntatasoisen LUMO-työstä sekä järjestöjen roolista

Asiantuntijatyöpaja 1, 30.11.2021, Metsät & suot + vesistöt

Alustukset:

- Kati Salovaara: Pirkanmaan lumo 2022–2030 sekä Pirkanmaan uhanalaiset lajit ja luontotyytit
- Pekka Tuomisto: Suojelusopimukset metsäluonnon monimuotoisuuden puolesta
- Heikki Holsti: Vesiympäristön hoito ja seuranta pitkäjänteisessä hoitotyössä

RYHMÄKESKUSTELUT: Asiantuntijanäkökulmat maakuntatasoiseen LUMO-työhön

Asiantuntijatyöpaja 2, 11.11.2021, Maatalous ja rakennettu ympäristö

Alustukset:

- Elisa Lähde: Kaupunkiympäristön vihreä infra ja monitoiminnallisuus
- Sanna Söderlund: Regeneratiivinen maanviljely monimuotoisuuden tukena
- Jere Nieminen: Paremmin, laajemmin ja vaikuttavammin: Biodiversiteetti infrastruktuurien kehittämisenä
- Kati Salovaara: Pirkanmaan lumo 2022–2030 sekä Pirkanmaan uhanalaiset lajit ja luontotyypit

RYHMÄKESKUSTELUT: Asiantuntijanäkökulmat maakunta-tasoiseen LUMO-työhön

Työpajat, 3. kierros

Toisella kierroksella käsiteltiin asiantuntijaryhmien kanssa aiemmissa työpajoissa käytyä keskustelua, valmisteltiin yhteisen lumo-ohjelman linjauksia (painopisteitä) toisaalta ryhmän erikoisteeman kannalta, toisaalta yleisesti ja yhteisesti. Käsiteltiin viittätoista kysymystä, joiden avulla tuotettiin lumo-ohjelman sisältöä painopistealueittain. Kysymysten tavoitteena oli konkretisoida aiemmin esiin tuotuja tavoitteita erityisesti näkökulmasta miten edistään.

Asiantuntijatyöpaja 3, 11.1. Maatalous ja rakennettu ympäristö

Millä linjauksilla ja toimenpiteillä voitaisiin vahvistaa luonnon monimuotoisuutta Pirkanmaalla maatalouden ja rakennetun ympäristön näkökulmasta?

Asiantuntijatyöpaja 4, 2.2.2022, Metsät & suot + vesistöt

Millä linjauksilla ja toimenpiteillä voitaisiin vahvistaa luonnon monimuotoisuutta Pirkanmaalla metsien ja vesistöjen näkökulmasta?

Työpaja, 4. kierros

Maakuntahallituksen ympäristö- ja ilmasto- jaoston työpaja 22.2.2022

Mihin lumo-ohjelmassa sitoudutaan, miten eri osapuolet saadaan mukaan ja miten varmistetaan, että ohjelma on toteuttavissa?

6.2 Liite 2: Ohjausryhmän jäsenet

Pirkanmaan ELY-keskus

Rajala Mari, puheenjohtaja
Salovaara Kati (31.12.2021
asti)
Tolvanen Kristiina (1.2.2022
alkaen)

Pirkanmaan liitto

Appelqvist Satu
Rissanen Ruut-Maaria,
varapuheenjohtaja

SLL Pirkanmaa

Hirvonen Anne
Raittinen Hannu, varajäsen

Metsäkeskus

Herttuainen Helena
Lähteenmäki Ari, varajäsen

MTK

Nissinen Markus
Asikainen Anna-Rosa,
varajäsen

AhlmanEdu

Ylinen Eeva

Tampereen yliopisto

Nygren Nina

Parkanon kunta

Keskitalo Pentti

Tampereen kaupunki

Nousiainen Anni
Willberg Harri

FCG Finnish Consulting Group Oy

Nuottajärvi Marja
Päivänen Jani (4.3.2022 asti)

FCG Finnish Consulting Group Oy

Jari Kärkkäinen
Marja Nuottajärvi
Jani Päivänen
Ella Stark

Finsilva Oyj

Juha Hakkarainen

Green Care Pirkanmaa

Mirkka Lehtinen
Henriikka Tattari

Hyvä Ihme DESIGN

Minna Hölttä

Ikaalisten kaupunki

Jarkko Sorvanto

Joutsenten reitti

Petri Rinne

Kangasalan kaupunki

Ruut Rabinowitsch-Jokinen
Katri Tolonen
Saana Vahvelainen

Kangasalan luonto ry

Markku Välimaa

Keuruun kaupunki

Helena Vilenius

Kiinteistöliitto

Jorma Koutonen

Kokemäenjoen vesistön vesiensuojeluyhdistys ry (KVVY)

Heikki Holsti

Lempäälän kunta

Tuija Selänpää
Kati Skippari
Sini Suontausta

Lempäälän ympäristön suojeluyhdistys ry (LYSY)

Sirkka Pyhälä

Luonnonvarakeskus LUKE

Terho Hyvönen
Markku Saarinen

Metsä Group

Jukka Suhonen

Metsähallitus

Reijo Hokkanen

Metsäkeskus

Helena Herttuainen
Ari Lähteenmäki
Päivi Tiiva

Metsänomistajat

Miika Bucktman
Pekka Tuomisto

6.3 Liite 3: Työpajoihin osallistuneet

Aalto-yliopisto

Elisa Lähde

AhlmanEDU

Eeva Ylinen
Kaisa Koskelin

Baltic Sea Action Group – Itämeri (BSAG)

Soja Sädeharju
Sanna Söderlund

MTK

Anna-Kaisa Jaakkola
Mikko Kriikku
Visa Merikoski
Markus Nissinen

Neova Group

Päivi Karila
Irma Tommila

4 h

Sampo Juhajoki

Nokian kaupunki

Roope Lehto
Ville Selonen

Oriveden kaupunginvaltuusto

Marjo Mäkinen-Aakula

Parkanon kaupunki

Pentti Keskitalo
Kirsi Nieminen

Pirkanmaan ELY-keskus

Marika Arrajoki-Alanen
Soili Ingelin
Anne Mäkynen
Mari Rajala
Kati Salovaara
Salla Taskinen
Kristiina Tolvanen

Pirkanmaan Kalatalouskeskus ry

Johanna Möttönen

Pirkanmaan liitto

Satu Appelqvist
Hanna Djupsjöbacka
Liisa Hyttinen
Marko Mäkinen
Ruut-Maaria Rissanen
Eeva-Maria Suontakanen
Miina Vainio

Pirkkalan kunta

Kalle Salovaara
Vesa Vanninen

**Pro Agria Etelä-Suomi,
Etelä-Suomen maa- ja
kotitalousnaiset**

Laura Puolamäki
Riikka Söyrinki

Pälkäneen kunta

Elina Heinonen

Rudus

Lotta Kölli

Suomen luonnonsuojeluliitto

Larissa Heinämäki

Pirkanmaan piiri ry

Anne Hirvonen
Sari Hämäläinen

Suomen luonto- ja**ympäristökoulujen liitto ry**

Johanna Sunikka

Suomen riistakeskus

Marko Mikkola

Suomen ympäristökeskus SYKE

Kimmo Syrjänen
Annika Uddström

Sääksmäen seurakunta

Teemu Salminen

Tampereen perussuomalaiset

Lassi Kaleva

Tampereen kaupunki

Suvi Holm
Katri Laihosalo
Kaisa Mustajärvi
Anni Nousiainen
Olli Vakkala

Tampereen kaupunkiseutu

Antti Lippo

Tampereen seurakuntayhtymä

Matti Neulainen
Sari Peltonen

Tampereen korkeakouluyhteisö

Eveliina Asikainen
Nina Nygren

UPM

Juha Rissanen
Heli Viiri

Valkeakosken kaupunki

Outi Kanerva
Alf Lindström
Salla Syrjänen

Vanajavesikeskus

Sanni Johansen

Vasemmistoliitto

Virva-Mari Rask

Villi Vyöhyke ry

Jere Nieminen
Laura Valkama

Virtavesiyhdistys Virho ry

Tuomas Rinne

**Ylä-Satakunnan
ympäristöyhdistys YSY**

Arja Pihlaja

Ylöjärven kaupunki

Kaisu Wallin

